

Turreferater Østfold Botaniske Forening 1999

Herføl, Hvaler lørdag 22. mai

Årets Hvalerekskursjon gikk til Herføl; en snau 2 km² stor øy lengst sørøst i øygruppa. Vi var en liten gruppe som fikk med oss mange botaniske godbiter og friske naturopplevelser i et bilfritt miljø helt ute i havgapet. Her beiter ca. 50 vinterfora sauer med årslam fritt over store deler av øya, og særlig strandengene var allerede kraftig nedbeita.

Første stopp på turen var en lokalitet for vårvikke *Vicia lathyroides*, som ble funnet første gang i 1992. På en grasbakke mellom husene rett vest for fergeleiet fant vi den igjen på nøyaktig samme sted som sju år tidligere. Vårvikke er en liten uanselig erteplante med stor sjarm som det er vel verdt å bli kjent med. Det skulle forundre meg mye om den ikke finnes på flere uoppdagede steder langs Østfoldkysten.

Rett nord for fergeleiet finnes strandknauser, urterike kanter og lauvtrekratt på skjellsand med artsrik og spennende flora. Her fant vi en fin bestand av vårmarihand *Orchis mascula*, som ikke var kjent fra øya tidligere. Her, og et par andre steder på nordre del av øya, finnes rikelig med hartmansstarr *Carex hartmanii*. Av andre arter som vokser her kan nevnes fingerlerkespore *Corydalis pumila*, moskusurt *Adoxa moschatelina* og flekkmarihand *Dactylorhiza maculata*.

Turen gikk videre nordvestover langs stranda. Ved det lille småbruket Snøtten kom vi over en utrolig mengde av gåsefot *Asperugo procumbens*. Rundt uthusene her var den fullstendig bakke-dekkende over flere titalls kvadratmeter. Tørrbakkene rundt Snøtten var ellers så nedbeita og gjødsla av sau at den rike vårfloraen jeg husker herfra fra 1992 var fullstendig borte. Sannsynligvis er likevel sauen er stort pluss for annen verdifull vegetasjon på øya.

Etter en kjapp matpause i ly for sørvesten, oppsøkte vi strandengene nord for Ekholmsundet.

Her fant vi en god del ormetunge *Ophioglossum vulgatum*, og hårstarr *Carex capillaris* og dvergjamne *Selaginella selaginoides* som begge er svært sjeldne på Hvaler. Tettegras *Pinguicula vulgaris* fant vi også en god del av. Hartmansstarr som vokste her i 1991 og 1992 kunne vi ikke finne, sannsynligvis fordi strandenga var helt nedbeita.

På rullesteinstrenger mellom Ekholmsundet og Rognhavn finnes to forekomster av strandmalurt *Artemisia maritima*, med 350 meters avstand i luftlinje. Den ene forekomsten er på ca. 50 m², den andre på ca. 40 m². Begge forekomstene ser ut til å være relativt stabile.

Ved Rognhavn kom vi over noen få eksemplarer av marinøkkel *Botrychium lunaria*. Langs veien mot Tøfte og tilbake til fergeleiet var det ikke så mye mer å finne. Av planter verdt å nevne er bakkestarr *Carex ericetorum*, en ny forekomst av moskusurt samt flere lokaliteter med fingerlerkespore.

På krysslista for turen registrerte vi i alt 206 karplanter. Det totale antallet planter som er kjent fra øya, inkludert Nils Hauges krysslister og innsamlinger fra 1953, er ca. 440. Av zoologiske observasjoner fra turen kan nevnes nattergal *Luscinia luscinia* ved Snøtten og liten vannsalamander *Triturus vulgaris* i en liten dam midt på øya.

På turen deltok 12 personer i sol og frisk bris, som var langt bedre vær enn det meteorologene meldte dagen i forveien.

Gunnar Engan

Kollen, Rygge onsdag 9. juni

Kollen er kjent som naboøya til den botaniske perlen Eløya. Dette har ført til at få har besøkt Kollen på sin tur langs Ryggekysten. Det er Eløya folk besøker. Kollen har samme geologi, romberporfyrkonglomerat, men har en annen historie. Eløya har sitt arts mangfold knyttet til århundrelange beitetradisjoner sammen med et spennende tjern. På Kollen har det ikke gått beitedyr på svært lenge, om noen gang. Den er mye brattere og øya er delvis gjengrodd med kratt slik at den er vanskelig framkommelig. Likevel finnes mange spennende arter her, sogar arter som ikke er sett på Eløya. Klassiske er forekomstene av marehalm *Ammophila arenaria* og strandtorn *Eryngium maritimum* i fjæra i SØ. De finnes her fortsatt, trolig fylkets fineste for begge artenes vedkommende, og har satt Kollen på kartet som en botanisk interessant øy. I fjæra finnes også strandflatbelg *Lathyrus japonicus*, kubjelle *Pulsatilla pratensis* og noen få eksemplarer strandkarse *Lepidium latifolium*, alle kjent fra Eløya.

Nå finnes det en artsliste fra Kollen, laget i

forbindelse med skjøtelsesplanen for landskapsvernområdet, som viser 199 karplanter. Sammenlignet med Eløyas nesten 400 karplanter, er ikke tallet fra Kollen særlig imponerende. Noe av forklaringen er at Kollen er så lite undersøkt sammenlignet med naboøya. En kunne derfor forvente at vi denne dagen ville finne nye arter for øya. Ganske riktig, vi fant flere nye karplanter på Kollen. De mest interessante var myske *Galium odoratum*, fjellrapp *Poa alpina* og murburkne *Asplenium ruta-muraria*, alle på vår regionale rødliste. Lavarten gulskinn *Cetraria nivalis* som vi helst forbinder med rabber på fjellet finnes sparsomt på sandstrendene både sør og nord på øya. Mange av nyfunnene våre blir å finne på Botanisk Museum som belegg for ettertiden. Hvor mange nye arter vi fant, vet vi ikke ennå, men dette bør publiseres i egen artikkel.

Antall deltagere var 15 i relativt kjølig sommervær i solen. De tusenvis med flått var ikke fullt så behagelige.

J. Ingar I. Båtvik

Glade turdeltagere, med eller uten flått, på Kollen den 9. juni 1999. Foto: J. Ingar I. Båtvik.

Moen og Tostlund i Aremark lørdag 19. juni

Vi møttes ved veikrysset på Årbu, ved riksvei 21 i Aremark. Ikke så mange hadde tatt seg tid til å bli med, men til gjengjeld var det en glede å se at plantene stilte sterkt allerede fra starten med tallrike griseblad *Scorzonera humilis* ved møteplassen.

Fra Årbu kjørte vi vestover. Første stopp var etter noen hundre meter, der det vokste korallrot *Corallorhiza trifida* og tettegras *Pinguicula vulgaris* i veikanten.

Vi fortsatte ca. 1 km videre til Moane på sørsiden av veien. I dette området finnes store sandavsetninger som er tolket som et tidligere breelvdelta. Et imponerende syn var en stor bestand *Linnaea Linnaea borealis* med uvanlig rik blomstring. Ved en kilde på breelvdeltaet fant vi store mengder bladrossetter av flekkmarihand *Dactylorhiza maculata* og mange småtveblad *Listera cordata*. På tørrere mark vokste det storblåfjær *Polygala vulgaris* og klokkevintergrønn *Pyrola media*.

Neste stopp var like øst for Tostlund. Her krydde det av legevintergrønn *Pyrola rotundifolia* og blåveis *Hepatica nobilis* i skogen, og i jordekanten var det noen store eksemplarer av hvit gåseblom *Anthemis arvensis*.

Turen gikk deretter til Moen, like ved grensa til Halden. I skogen på sørsiden av veien her er det rester av en skjellbanke – et vitnesbyrd om en tidligere produktivt område i grunt havvann like etter siste istid. I disse partiene så vi masser av skavgras *Equisetum hyemale*, en del nattfiol *Platanthera bifolia* og noe trollbær *Actaea spicata*. Langs veigrøfta var det også her tettegras *Pinguicula vulgaris* og et par eksemplarer kystmyrklegg *Pedicularis sylvatica*. Under myrregistreringene på 1970-tallet ble det registrert nebbstarr *Carex lepidocarpa* og brudespore *Gymnadenia conopsea* her. Disse ble ikke gjenfunnet. Det skyldes at myra er grøftet ut, og er i ferd med å gro igjen.

Vi gikk sørøstover og krysset såvidt grensa til Halden. Her ble vi møtt av to dvergspett, som

varslet kraftig, og det var lett å finne reirbjørka med ungepip fra et hull bare 2 m over bakken. Botanisk sett ble denne turen lite spennende, men det varmet med syngende trelerke da vi fortærte nista.

Tilbake ved bilene fant Bård Andersen to tuer med olavsstake *Moneses uniflora* i full blomst på nordsiden av veien. Denne arten ble feilaktig annonsert i turprogrammet som en kjent art fra området - en verdig finale på selve ekskursjonen.

Vi avsluttet hjemme hos Bård Andersen og Liv Prangerød, som hadde flere spesielle krydderplanter og grønnsaker i hagen, og to av oss reiste fornøyde hjem med småplanter av jordskokker. Fem personer deltok i overskyet oppholdsvær.

Hermod Karlsen og Bjørn Petter Løfall

Sletner, Eidsberg onsdag 11. august

De sørvendte ravinene ved Monaryggen har noe av de mest høyproduktive granskogene i Norge. Enkelte partier kan boniteten komme opp i G27, dvs. grana blir 27 meter i løpet av 40 år. Ved Sletner finnes noe av de mest upåvirkede skogen på slik mark i Østfold. Her er innslaget med alm og ask så betydelig at enkelte partier kanskje kan kalles for edelløvskog. Området er foreslått tatt med i utvidelsen av barskogsverneplanen.

Idet vi går inn i skogen forbi en fraflyttet forfallent hus støter vi på en kjempestor død ask. Fra dette sted, på toppen av ravina kan vi se ned i en frodig, svært høyproduktiv skog i de bratte ravineskråningene.

Nede i bunnen av ravina kunne deltagerne studere en av Østfolds sjeldneste karplanter - junkerbregne *Polystichum braunii*. Arten ble først ble funnet ny for Østfold i 1998. På ca. 10 almer og asker finnes sveipfellmose *Neckera pennata*, den eneste sikre forekomsten i Østfold. Arten er rødlistet som sårbar i Norge.

Vi prøvde å måle lengden på en av de større granene som imidlertid ikke skilte seg ut noe særlig i forhold til andre grantrær i området. Den ble målt til ca. 35 meter.

På enkelte av trærne finnes store forekomster med lungenever *Lobaria pulmonaria* som her og der er fertil. Olivenlav *Pannaria mediterranea* er bare er kjent fra fire lokaliteter i Østfold – denne er den nest beste lokaliteten i fylket. Ellers kan vi nevne store forekomster med blåveis i enkelte områder, kranskonvall *Polygonatum verticillatum* og trollurt *Circaea alpina*.

Syv deltagere møtte fram en varm og over-skyet ettermiddag.

Bjørn Petter Løfall

Vidnes, Skiptvet lørdag 21. august

Vi møtte fram ved Skiptvet kirke hvor vi fant bl.a. hagelobelia *Lobelia erinus* og opiumsvalmue *Papaver somniferum* (belagt) på skrotemark ved kirkegården.

Vel nede ved Vidnes startet vi med demonstrasjon av en flott beitemark i ravinlandskap. De interessante artene noen av oss har sett her før var avblomstret, men vi kunne identifisere fløyelsmarikåpe, engknoppurt, prestekrage m.fl.

Da vi forlot beitemarka besøkte vi mudderbanker, flommarksenger og løvrike kantskoger langs Glomma. På mudderbankene så vi litt på pusleplantene som ennå var i minste laget for å kunne bestemmes. Vi kunne i det minste identifisere vasshår-arter *Callitriche sp.*, evjebloom-arter *Elatine sp.*, firling *Crassula aquatica*, evjesoleie *Ranunculus reptans* og evjebrodd *Limosella aquatica*.

På flommarkengene, som er dominert av kvass-starr *Carex acuta*, finnes innimellom noe nordlandsstarr *Carex aquatilis*. Her og der står det krushøymole *Rumex crispus*, vasshøymole *R. aquaticus*, sverdlilje *Iris pseudacorus*, samt ilanddrevne hjertetjønna *Potamogeton perfoliatus*. I kantskogen ved Lystad står tre større

eiker hvor den største er ca. 3,5 meter i omkrets. Det ble ikke funnet noe interesse på disse, sannsynligvis fordi de står for skyggefullt. Utenfor kantskogen på et sildreberg ble det påvist blyhinnelav *Leptogium cyanescens*.

Alle grunneiere ble invitert på turen pr. telefon uten at noen av dem møtte fram. Seks personer deltok i solskinet.

Bjørn Petter Løfall

Tyrihjellen, Trøgstad lørdag 4. september

Bare fem personer (derav to fra grunneier/driverhold) møtte fram denne varme septemberdagen. Turen begynte ved den lille plassen Bjørnemyra. Herfra gikk vi opp til Asketjern og tilbake samme veien.

Vi besøkte en østvendt stedvis noe rikere granskog på rasmark som nederst i rasmarka gikk over i rike fuktpartier. Fra turen kan vi nevne følgende interessante planter: Vårerte knapp *Lathyrus vernus*, trollurt *Circaea alpina*, blåveis *Hepatica nobilis*, krattfiol *Viola mirabilis*, myske *Galium odoratum* den ene av to fastlandsforekomster i Østfold, krusfellmose *Neckera crispa* innunder overhengende bergvegg. På en tidligere tur er myrkongle *Calla palustris* registrert.

Lavartene storvrenge *Nephroma arcticum* ble funnet i en moserik granskog og begerpigglav *Cladonia amaurocraea* på en stor steinblokk i blokkmark. Begge artene uvanlige i Østfold, for den sistnevnte tredje funn i Østfold.

Til å være en foreningstur ble det brukt mye tid på å diskutere nøkkelbiotoper med grunneieren. Den aktuelle nøkkelbiotopen ble riktignok ikke avgrenset i felt, men antydnet grovt på et kart og oversendt grunneieren.

Bjørn Petter Løfall